

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 23ης Δεκεμβρίου 2015*

«Προδικαστική παραπομπή — Κοινή οργάνωση των αγορών γεωργικών προϊόντων — Κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013 — Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων — Άρθρο 34 ΣΛΕΕ — Ποσοτικοί περιορισμοί — Μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος — Κατώτατη τιμή των οινοπνευματωδών ποτών, υπολογιζόμενη βάσει της περιεκτικότητας του προϊόντος σε οινόπνευμα — Δικαιολόγηση — Άρθρο 36 ΣΛΕΕ — Προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων — Εκτίμηση από το εθνικό δικαστήριο»

Στην υπόθεση C-333/14,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Court of Session (Scotland) (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 3ης Ιουλίου 2014, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Ιουλίου 2014, στο πλαίσιο της δίκης

Scotch Whisky Association,

spiritsEUROPE,

Comité de la Communauté économique européenne des Industries et du Commerce des Vins, Vins aromatisés, Vins mousseux, Vins de liqueur et autres Produits de la Vigne (CEEV)

κατά

Lord Advocate,

Advocate General for Scotland,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο του πρώτου τμήματος, προεδρεύουσα του δεύτερου τμήματος, J. L. da Cruz Vilaça, A. Arabadjiev, K. Λυκούργο (εισηγητή) και J.-C. Bonichot, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 6ης Μαΐου 2015,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Scotch Whisky Association, η spiritsEUROPE και η Comité de la Communauté économique européenne des Industries et du Commerce des Vins, Vins aromatisés, Vins mousseux, Vins de liqueur et autres Produits de la Vigne (CEEV), εκπροσωπούμενες από τους C. Livingstone, advocate, G. McKinlay, Rechtsanwalt, A. O'Neill, QC, J. Holmes και την M. Ross, barristers,
- ο Lord Advocate, εκπροσωπούμενος από την S. Bathgate, επικουρούμενη από τις C. Pang και L. Irvine, advocates, καθώς και από την G. Moynihan, QC,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις C.R. Brodie και S. Behzadi-Spencer, καθώς και από τον M. Holt, επικουρούμενο από την A. Carmichael, barrister,
- η Βουλγαρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Petranova και D. Drambozova,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από την E. Creedon, καθώς και από τους A. Joyce και B. Counihan, επικουρούμενους από τον B. Doherty, barrister,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Rubio González,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Bulterman και M. Gijzen,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna, καθώς και από τις M. Szwarc, M. Załęska και D. Lutostańska,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Gameiro και τον L. Inez Fernandes,
- η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Leppo,
- η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk, C. Meyer-Seitz, U. Persson και N. Otte Widgren, καθώς και από τους E. Karlsson και L. Swedenborg,
- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις K. Nordland Hansen και M. Schei,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την B. Eggers και τον G. Wilms,
- η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, εκπροσωπούμενη από τις J. T. Kaasin και M. Μουστακαλή, καθώς και από τον A. Lewis,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΕ) 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) 922/72, (ΕΟΚ) 234/79, (ΕΚ) 1037/2001 και (ΕΚ) 1234/2007 του Συμβουλίου (ΕΕ L 347, σ. 671, στο εξής: κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ), καθώς και των άρθρων 34 ΣΛΕΕ και 36 ΣΛΕΕ.

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Scotch Whisky Association, spiritsEUROPE και Comité de la Communauté économique européenne des Industries et du Commerce des Vins, Vins aromatisés, Vins mousseux, Vins de liqueur et autres Produits de la Vigne (CEEV) και, αφετέρου, του Lord Advocate και του Advocate General for Scotland, όσον αφορά το κύρος του εθνικού νόμου και του σχεδίου διατάγματος με αντικείμενο την επιβολή κατώτατης τιμής ανά μονάδα οινοπνεύματος (στο εξής: MPU) για τη λιανική πώληση οινοπνευματωδών ποτών στη Σκωτία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 15, 43, 172 και 174 του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ έχουν ως εξής:

«(15) Ο παρών κανονισμός θα πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων που αγοράζονται στο πλαίσιο δημόσιας παρέμβασης. Τα σχετικά μέτρα θα πρέπει να λαμβάνονται κατά τρόπο ώστε να αποφεύγονται οι διαταράξεις της αγοράς και να διασφαλίζονται η ισότιμη πρόσβαση στα εμπορεύματα και η ίση μεταχείριση των αγοραστών.

[...]

(43) Ε ίναι σημαντικό να προβλεφθούν μέτρα στήριξης του αμπελοοινικού τομέα ικανά να ενισχύσουν ανταγωνιστικές δομές. [...]

[...]

(172) Δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του γεωργικού τομέα και της εξάρτησής του από την ορθή λειτουργία του συνόλου της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού σε όλους τους σχετικούς τομείς της τροφικής αλυσίδας, οι οποίες μπορούν να είναι πολυάριθμες, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον κανόνα περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού που ορίζεται στο άρθρο 42 ΣΛΕΕ. [...]

[...]

(174) Θα πρέπει να επιτρέπεται ειδική προσέγγιση στην περίπτωση οργανώσεων γεωργών ή παραγωγών ή ενώσεων τους των οποίων στόχος είναι η από κοινού παραγωγή ή εμπορία γεωργικών προϊόντων ή η χρήση κοινών εγκαταστάσεων, εκτός εάν η εν λόγω κοινή δράση αποκλείει τον ανταγωνισμό [...]».

- 4 Η παράγραφος 1 του άρθρου 167 του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ, με τίτλο «Κανόνες εμπορίας για τη βελτίωση και τη σταθεροποίηση της λειτουργίας της κοινής αγοράς οίνου», έχει ως εξής:

«Για τη βελτίωση και τη σταθεροποίηση της λειτουργίας της κοινής αγοράς οίνου, συμπεριλαμβανομένων των σταφυλιών, των γλευκών και των οίνων από τα οποία προέρχονται, τα κράτη μέλη παραγωγής μπορούν να καθορίζουν κανόνες εμπορίας για τη ρύθμιση της προσφοράς, ιδίως μέσω αποφάσεων που λαμβάνονται από διεπαγγελματικές οργανώσεις αναγνωρισμένες σύμφωνα με τα άρθρα 157 και 158.

Οι κανόνες αυτοί είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο στόχο και:

- α) δεν αφορούν καμία συναλλαγή μετά την πρώτη εμπορία του σχετικού προϊόντος·

β) δεν επιτρέπουν τον καθορισμό της τιμής, ακόμη και σε περιπτώσεις που οι τιμές καθορίζονται ενδεικτικά ή για σύσταση·

[...]».

Το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου

- 5 Ο νόμος του 2012 περί επιβολής κατώτατης τιμής για το οινόπνευμα στη Σκωτία [Alcohol (Minimum Pricing) (Scotland) Act 2012, στο εξής: νόμος του 2012], προβλέπει την επιβολή MPU, την οποία πρέπει να τηρούν όλοι οι κάτοχοι άδειας λιανικής πώλησεως οινοπνευματωδών ποτών στη Σκωτία.
- 6 Κατά τον νόμο του 2012, η Σκωτική Κυβέρνηση ορίζει την MPU με κανονιστική πράξη. Στο πλαίσιο αυτό, η εν λόγω κυβέρνηση κατάρτισε σχέδιο διατάγματος, και συγκεκριμένα του διατάγματος του 2013 περί της κατώτατης τιμής ανά μονάδα οινοπνεύματος στη Σκωτία [The Alcohol (Minimum Price per Unit) (Scotland) Order 2013, στο εξής: διάταγμα περί MPU], το οποίο υπέβαλε προς έγκριση στο Σκωτικό Κοινοβούλιο.
- 7 Κατά το εν λόγω διάταγμα, η MPU ορίζεται σε 50 πέννες της στερλίνας (GBP) (περίπου 0,70 ευρώ). Εν συνεχεία, η κατώτατη τιμή του προϊόντος καθορίζεται από την εφαρμογή του εξής τύπου: $MPU \times S \times V \times 100$, όπου «MPU» είναι η κατώτατη τιμή ανά μονάδα οινοπνεύματος, «S» η περιεκτικότητα σε οινόπνευμα και «V» ο όγκος του οινοπνεύματος σε λίτρα.
- 8 Ο νόμος του 2012 ορίζει ότι η Σκωτική Κυβέρνηση οφείλει να αξιολογήσει τις συνέπειες του καθορισμού MPU, προκειμένου να υποβάλει στο Κοινοβούλιο έκθεση εντός πενταετίας από την έναρξη ισχύος της συγκεκριμένης ρυθμίσεως. Επιπλέον, ο νόμος αυτός προβλέπει ότι ο καθορισμός MPU θα παύσει εντός εξαετίας από την έναρξη ισχύος του διατάγματος περί MPU, εκτός εάν το Κοινοβούλιο αποφασίσει τη διατήρησή του.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 9 Ο νόμος του 2012 θεσπίστηκε μεν από το Σκωτικό Κοινοβούλιο, πλην όμως στις 29 Ιουνίου 2012 τέθηκαν σε ισχύ ορισμένες μόνον από τις ρυθμίσεις του. Η Σκωτική Κυβέρνηση εξέδωσε, βάσει του νόμου αυτού, το διάταγμα περί MPU, με το οποίο η MPU ορίστηκε σε 0,50 GBP (περίπου 0,70 ευρώ).
- 10 Στις 25 Ιουνίου 2012, η Σκωτική Κυβέρνηση κοινοποίησε το εν λόγω διάταγμα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 98/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών (ΕΕ L 204, σ. 37). Στις 25 Σεπτεμβρίου 2012, η Επιτροπή εξέφρασε τη γνώμη ότι το επίμαχο εθνικό μέτρο συνιστά ποσοτικό περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, μη δυνάμενο να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ.
- 11 Στις 19 Ιουλίου 2012, οι εκκαλούντες της κύριας δίκης κίνησαν ένδικη διαδικασία προς αμφισβήτηση του κύρους του νόμου του 2012 και του διατάγματος περί MPU. Μετά την απόρριψη των αιτημάτων τους πρωτοδίκως, άσκησαν έφεση κατά της οικείας αποφάσεως ενώπιον του Court of Session (Scotland). Εξάλλου, η Σκωτική Κυβέρνηση δεσμεύθηκε να μη θέσει σε ισχύ τις σχετικές με την MPU διατάξεις έως την περάτωση της ένδικης διαδικασίας.

12 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Court of Session (Scotland) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατ' ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης περί της κοινής οργάνωσης της αγοράς οίνου, και πιο συγκεκριμένα του κανονισμού [περί ενιαίας ΚΟΑ], επιτρέπεται σε κράτος μέλος να θεσπίσει εθνικό μέτρο με το οποίο να ορίζει κατώτατη τιμή λιανικής πώλησεως του οίνου σε συνάρτηση με την ποσότητα του οινοπνεύματος στο προς πώληση προϊόν, παρεκκλίνοντας με τον τρόπο αυτό από τον κανόνα της ελεύθερης διαμορφώσεως της τιμής από τις δυνάμεις της αγοράς, ο οποίος διέπει υπό άλλες συνθήκες τη λειτουργία της αγοράς οίνου;

2) Στο πλαίσιο τυχόν δικαιολογήσεως του ως άνω μέτρου βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, όταν:

- i) κράτος μέλος έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι σκόπιμο για λόγους προστασίας της ανθρώπινης υγείας να αυξήσει το κόστος καταναλώσεως ενός εμπορεύματος —εν προκειμένω των οινοπνευματωδών ποτών— για τους καταναλωτές, ή για τμήμα των καταναλωτών· και
- ii) το συγκεκριμένο εμπόρευμα περιλαμβάνεται σε εκείνα για τα οποία το κράτος μέλος είναι ελεύθερο να επιβάλλει ειδικούς φόρους καταναλώσεως ή άλλους φόρους (συμπεριλαμβανομένων φόρων ή τελών επί τη βάσει είτε του αλκοολικού τίτλου είτε του όγκου είτε της αξίας, ή ενός συνδυασμού τέτοιων φορολογικών μέτρων),

επιτρέπει το δίκαιο της Ένωσης, και υπό ποιες προϋποθέσεις, στο εν λόγω κράτος μέλος να μην κάνει χρήση αυτού του είδους των φορολογικών μεθόδων αυξήσεως των τιμών και, αντί αυτών, να θεσπίσει νομοθετικά μέτρα καθορισμού κατώτατων τιμών λιανικής πώλησεως τα οποία νοθεύουν το εμπόριο εντός της Ένωσης και τον ανταγωνισμό;

- 3) Όταν δικαστήριο κράτους μέλους καλείται να αποφανθεί κατά πόσον εθνικό νομοθετικό μέτρο το οποίο συνιστά ασύμβατο προς το άρθρο 34 ΣΛΕΕ ποσοτικό περιορισμό του εμπορίου μπορεί παρά ταύτα να δικαιολογηθεί, βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, για λόγους προστασίας της ανθρώπινης υγείας, περιορίζεται το εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αποκλειστικώς τα στοιχεία, τα έγγραφα και το υπόλοιπο υλικό που ήταν διαθέσιμο και τέθηκε υπό την κρίση του νομοθέτη κατά τον χρόνο που ψηφίστηκε ο νόμος; Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, υφίστανται άλλοι περιορισμοί ως προς την ευχέρεια του εθνικού δικαστηρίου να λάβει υπόψη του το σύνολο των πληροφοριακών και αποδεικτικών στοιχείων που είναι διαθέσιμα και προσκομίζονται από τους διαδίκους κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεώς του;
- 4) Όταν δικαστήριο κράτους μέλους καλείται, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, να εξετάσει τον ισχυρισμό των εθνικών αρχών ότι συγκεκριμένο μέτρο, το οποίο σε διαφορετική περίπτωση συνιστά ποσοτικό περιορισμό που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, δικαιολογείται κατ' εξαίρεση, βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, για λόγους προστασίας την ανθρώπινης υγείας, μέχρι ποιου σημείου εκτείνεται η υποχρέωση, ή η δυνατότητα, του εθνικού δικαστηρίου να διαμορφώσει —βάσει των στοιχείων που διαθέτει— μίαν αντικειμενική άποψη όσον αφορά την αποτελεσματικότητα του μέτρου για την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού· την ενδεχόμενη ύπαρξη τουλάχιστον ισοδύναμων εναλλακτικών μέτρων τα οποία θίγουν λιγότερο τον ανταγωνισμό εντός της Ένωσης· και την όλη αναλογικότητα του μέτρου;
- 5) Κατά τη διερεύνηση (στο πλαίσιο διαφοράς ως προς το αν συγκεκριμένο μέτρο δικαιολογείται για λόγους προστασίας της ανθρώπινης υγείας βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ) του ζητήματος αν υφίσταται εναλλακτικό μέτρο το οποίο δεν θίγει, ή τουλάχιστον θίγει λιγότερο, το εμπόριο εντός της Ένωσης και τον ανταγωνισμό, αποτελεί θεμιτό λόγο απορρίψεως του εναλλακτικού αυτού

μέτρου το ενδεχόμενο να μην είναι τα αποτελέσματά του απολύτως ανάλογα με εκείνα του προσβαλλόμενου βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ μέτρου, αλλά να αποφέρουν άλλα, πρόσθετα οφέλη και να εξυπηρετούν έναν ευρύτερο, γενικό σκοπό;

- 6) Κατά την εξέταση του ζητήματος αν εθνικό μέτρο για το οποίο έγινε δεκτό, ή κρίθηκε, ότι συνιστά ποσοτικό περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ μπορεί παρά ταύτα να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, και ειδικότερα στο πλαίσιο της εξετάσεως της αναλογικότητας του μέτρου, κατά πόσον μπορεί το εθνικό δικαστήριο που καλείται να αποφανθεί σχετικώς να λάβει υπόψη τη δική του εκτίμηση επί της φύσεως και της εκτάσεως των επιπτώσεων του μέτρου ως ποσοτικού περιορισμού αντίθετου προς το άρθρο 34 ΣΛΕΕ;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 13 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν ο κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνικό μέτρο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, με το οποίο επιβάλλεται MPU για τη λιανική πώληση οίνου.
- 14 Υπενθυμίζεται, καταρχάς, ότι, κατά το άρθρο 40, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, η κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών (στο εξής: ΚΟΑ) δύναται να περιλαμβάνει κάθε αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη των οριζόμενων στο άρθρο 39 ΣΛΕΕ στόχων της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ), όπως, μεταξύ άλλων, τη ρύθμιση των τιμών.
- 15 Εξάλλου, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 3 του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ, σκοπός του κανονισμού είναι η θέσπιση ΚΟΑ για όλα τα γεωργικά προϊόντα που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι των Συνθηκών ΕΕ και ΛΕΕ, μεταξύ αυτών και για τον οίνο.
- 16 Επικαλούμενοι τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ισχύουσα κατά τη δεκαετία του 1980 ρύθμιση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την ΚΟΑ του αμπελοοινικού κλάδου, οι εκκαλούντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν, συναφώς, ότι ο κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ αποτελεί πλήρες σύστημα ρυθμίσεως της κοινής αγοράς του οίνου, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τις τιμές. Υπό τις συνθήκες αυτές, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θεσπίζουν σε εθνικό επίπεδο ρυθμίσεις όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη. Ειδικότερα, η απαγόρευση της μονομερούς επιβολής, από τα κράτη μέλη, μέτρων καθορισμού της λιανικής τιμής πώλησεως του οίνου απορρέει ρητώς από το άρθρο 167, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού.
- 17 Διαπιστώνεται, ωστόσο, ότι, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ο κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ δεν περιέχει ούτε διατάξεις που απαγορεύουν των καθορισμό των τιμών λιανικής πώλησεως οίνου, είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε επίπεδο Ένωσης, ούτε διατάξεις που απαγορεύουν στα κράτη μέλη να θεσπίζουν σε εθνικό επίπεδο μέτρα για τον καθορισμό των εν λόγω τιμών.
- 18 Συγκεκριμένα, το άρθρο 167, παράγραφος 1, στοιχείο β', του εν λόγω κανονισμού προβλέπει μεν ρητώς ότι τα κράτη μέλη παραγωγοί δεν επιτρέπουν τον καθορισμό της τιμής, ακόμη και σε περιπτώσεις που οι τιμές καθορίζονται ενδεικτικά ή για σύσταση, πλην όμως τούτο ισχύει αποκλειστικώς στο πλαίσιο του καθορισμού κανόνων εμπορίας για τη ρύθμιση της προσφοράς, ιδίως μέσω αποφάσεων που λαμβάνονται από διεπαγγελματικές οργανώσεις στην κοινή αγορά του οίνου.

- 19 Επομένως, τα κράτη μέλη έχουν, καταρχήν, την αρμοδιότητα να θεσπίζουν ορισμένα μέτρα που δεν προβλέπονται από τον κανονισμό περί ενιαίας ΚΟΑ, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά δεν παρεκκλίνουν ή αντιβαίνουν στον εν λόγω κανονισμό ούτε εμποδίζουν την αποτελεσματική λειτουργία του (βλ., συναφώς, απόφαση *Kuipers*, C-283/03, EU:C:2005:314, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 20 Όσον αφορά τον καθορισμό κατώτατης τιμής, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 31 και 37 των προτάσεων του, ελλείψει μηχανισμών καθορισμού των τιμών, ο ελεύθερος καθορισμός της τιμής πωλήσεως στο πλαίσιο ελεύθερου ανταγωνισμού αποτελεί συστατικό στοιχείο του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ και συνιστά έκφραση της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων υπό συνθήκες αποτελεσματικού ανταγωνισμού.
- 21 Σημειωτέον ότι, όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, η επιβολή MPU έχει ως αποτέλεσμα ότι, εν πάση περιπτώσει, η τιμή λιανικής πωλήσεως των εγχώριων ή των εισαγόμενων οίνων δεν μπορεί να είναι κατώτερη από την υποχρεωτική κατώτατη τιμή. Επομένως, ένα τέτοιο μέτρο μπορεί να θίξει τις ανταγωνιστικές σχέσεις, εμποδίζοντας ορισμένους παραγωγούς ή εισαγωγείς να εκμεταλλευτούν το πλεονέκτημα του χαμηλότερου κόστους προκειμένου να προτείνουν ελκυστικότερες τιμές λιανικής (βλ., συναφώς, αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-197/08, EU:C:2010:111, σκέψη 37, και Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, C-221/08, EU:C:2010:113, σκέψη 40).
- 22 Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει κρίνει, συναφώς, ότι οι κοινές οργανώσεις των αγορών στηρίζονται στην αρχή της ανοικτής αγοράς στην οποία κάθε παραγωγός έχει ελεύθερα πρόσβαση υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού (απόφαση *Milk Marque και National Farmers' Union*, C-137/00, EU:C:2003:429, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 23 Υπενθυμίζεται, εξάλλου, ότι ένας από τους σκοπούς της ΚΓΠ είναι η διατήρηση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού στις αγορές των γεωργικών προϊόντων (απόφαση Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βιομηχανιών Μεταποίησης Καπνού, C-373/11, EU:C:2013:567, σκέψη 37), πράγμα που αποτυπώνεται σε πολλές από τις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ, όπως στις αιτιολογικές σκέψεις 15, 43, 172 και 174.
- 24 Επομένως, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, με την οποία επιβάλλεται MPU για τη λιανική πώληση οίνου, είναι πιθανό να υπονομεύσει τους σκοπούς του κανονισμού περί ενιαίας ΚΟΑ, διότι το συγκεκριμένο μέτρο αντιβαίνει στην αρχή του ελεύθερου καθορισμού των τιμών πωλήσεων των γεωργικών προϊόντων στο πλαίσιο ελεύθερου ανταγωνισμού, στην οποία στηρίζεται ο κανονισμός αυτός.
- 25 Ο Lord Advocate προβάλλει, ωστόσο, ότι ο εν λόγω κανονισμός δεν εμποδίζει τις σκωτικές αρχές να θεσπίσουν το επίμαχο στην κύρια δίκη μέτρο, εφόσον το μέτρο αυτό αποσκοπεί στην προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων διά της καταπολεμήσεως της καταχρήσεως του οινοπνεύματος, σκοπός ο οποίος δεν αναφέρεται ρητώς στον κανονισμό περί ενιαίας ΚΟΑ.
- 26 Διαπιστώνεται, πράγματι, ότι η θέσπιση ΚΟΑ δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν εθνικούς κανόνες που αποσκοπούν στην επίτευξη σκοπού γενικού συμφέροντος πέραν αυτών που καλύπτονται από την ΚΟΑ, έστω και αν οι κανόνες αυτοί ενδέχεται να επηρεάσουν τη λειτουργία της κοινής αγοράς στον οικείο κλάδο (βλ. απόφαση *Hammarsten*, C-462/01, EU:C:2003:33, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, ένα κράτος μέλος μπορεί να επικαλεστεί τον σκοπό της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, προκειμένου να δικαιολογήσει μέτρο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, το οποίο πλήττει το σύστημα του ελεύθερου καθορισμού των τιμών υπό συνθήκες αποτελεσματικού ανταγωνισμού, στο οποίο στηρίζεται ο κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ.

- 28 Περιοριστικό μέτρο όπως το προβλεπόμενο από την επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση πρέπει, ωστόσο, να πληροί τις προϋποθέσεις που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά τον αναλογικό χαρακτήρα του, να είναι δηλαδή πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Berlington Hungary* κ.λπ., C-98/14, EU:C:2015:386, σκέψη 64), ζήτημα που θα εξεταστεί από το Δικαστήριο στο πλαίσιο του δεύτερου, του τρίτου, του τέταρτου, του πέμπτου και του έκτου ερωτήματος, τα οποία αφορούν ειδικά την ανάλυση της αναλογικότητας της συγκεκριμένης ρυθμίσεως. Επισημαίνεται ότι, σε κάθε περίπτωση, για την εξέταση της αναλογικότητας πρέπει να ληφθούν, ειδικότερα, υπόψη οι σκοποί της ΚΓΠ και η εύρυθμη λειτουργία της ΚΟΑ και, ως εκ τούτου, απαιτείται στάθμιση μεταξύ των σκοπών αυτών και του επιδιωκόμενου με την επίμαχη κανονιστική ρύθμιση σκοπού, ήτοι της προστασίας της δημόσιας υγείας.
- 29 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο κανονισμός περί ενιαίας ΚΟΑ δεν αντίκειται στην επιβολή εθνικού μέτρου όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, με το οποίο επιβάλλεται ΜΡΥ για τη λιανική πώληση οίνου, υπό την προϋπόθεση ότι το μέτρο αυτό είναι πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και ότι, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών της ΚΓΠ και της εύρυθμης λειτουργίας της ΚΟΑ, δεν υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

Επί του δεύτερου και του πέμπτου ερωτήματος

- 30 Με το δεύτερο και το πέμπτο ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν τα άρθρα 34 ΣΛΕΕ και 36 ΣΛΕΕ επιτρέπουν στα κράτη μέλη τα οποία επιθυμούν να αυξήσουν την τιμή καταναλώσεως των οινοπνευματωδών προς τον σκοπό προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων να επιλέξουν ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, με την οποία επιβάλλεται ΜΡΥ στη λιανική πώληση οινοπνευματωδών ποτών, αντί ενός λιγότερου περιοριστικού για το εμπόριο και τον ανταγωνισμό εντός της Ένωσης μέτρου, όπως είναι η αύξηση των ειδικών φόρων καταναλώσεως, με το αιτιολογικό ότι το δεύτερο αυτό μέτρο αποφέρει άλλα, πρόσθετα οφέλη και εξυπηρετεί σκοπό ευρύτερο και γενικότερο αυτού στον οποίον κατατείνει το μέτρο που τελικά θεσπίστηκε.
- 31 Επισημαίνεται, καταρχάς, ότι, κατά πάγια νομολογία, κάθε κρατικό μέτρο που μπορεί να παρακωλύσει, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο εντός της Ένωσης θεωρείται μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις *Dassonville*, 8/74, EU:C:1974:82, σκέψη 5, και *Juvelta*, C-481/12, EU:C:2014:11, σκέψη 16).
- 32 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 59 και 60 των προτάσεών του, το επίμαχο στην κύρια δίκη μέτρο, λόγω του γεγονότος και μόνον ότι δεν επιτρέπει να αντανakλάται η χαμηλότερη τιμή κόστους των εισαγομένων προϊόντων στην τιμή πωλήσεως προς τον καταναλωτή, αποτελεί ενδεχομένως εμπόδιο για την πρόσβαση στη βρετανική αγορά οινοπνευματωδών ποτών νομίμως διατιθέμενων στο εμπόριο σε άλλα κράτη μέλη, εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, και, ως εκ τούτου, συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ (βλ., συναφώς, αποφάσεις Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-110/05, EU:C:2009:66, σκέψη 37· *ANETT*, C-456/10, EU:C:2012:241, σκέψη 35, και *Vilniaus energija*, C-423/13, EU:C:2014:2186, σκέψη 48), πράγμα που άλλωστε δεν αμφισβητείται ούτε από το αιτούν δικαστήριο ούτε από όσους υπέβαλαν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως.
- 33 Αποτελεί πάγια νομολογία ότι ένα μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κατά την εισαγωγή μπορεί να δικαιολογηθεί, μεταξύ άλλων, για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, μόνον εάν είναι κατάλληλο για την επίτευξη

του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο (βλ., συναφώς, απόφαση ANETT, C-456/10, EU:C:2012:241, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 34 Όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκεται με την επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι από την εισηγητική έκθεση που συνοδεύει το σχέδιο του νόμου του 2012 που υποβλήθηκε στο Σκωτικό Κοινοβούλιο, καθώς και από πρόσφατη μελέτη επιγραφόμενη «Business and Regulatory Impact Assessment», προκύπτει ότι η εν λόγω ρύθμιση είχε διττό σκοπό, και συγκεκριμένα αποσκοπούσε στη μείωση της επικίνδυνης και επιβλαβούς καταναλώσεως οινοπνευματωδών ποτών και στην καταπολέμηση της καταναλώσεως οινοπνευματωδών ποτών εν γένει. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, ο Lord Advocate επιβεβαίωσε ότι η ρύθμιση επιδιώκει διττό σκοπό, ο οποίος, καθ' όσον αφορά το σύνολο του πληθυσμού, καλύπτει επίσης, έστω και όχι κατά προτεραιότητα, όσους προβαίνουν σε περιορισμένη κατανάλωση οινοπνευματωδών.
- 35 Διαπιστώνεται, συνεπώς, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση αποσκοπεί, εν γένει, στην προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, οι οποίες κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ των αγαθών ή συμφερόντων που προστατεύει το άρθρο 36 ΣΛΕΕ. Εναπόκειται, συναφώς, στα κράτη μέλη να αποφασίζουν, εντός των ορίων που επιβάλλει η Συνθήκη, για το επίπεδο προστασίας που επιθυμούν να διασφαλίζουν (απόφαση Rosengren κ.λπ., C-170/04, EU:C:2007:313, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Όσον αφορά την καταλληλότητα της συγκεκριμένης ρυθμίσεως για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, επισημαίνεται ότι, όπως ανέφερε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 127 των προτάσεών του, είναι εύλογη η εκτίμηση ότι ένα μέτρο διά του οποίου επιβάλλεται κατώτατη τιμή πώλησεως των οινοπνευματωδών ποτών, με σκοπό την αύξηση της τιμής των φτηνών οινοπνευματωδών ποτών, είναι πρόσφορο για τον περιορισμό τόσο της εν γένει καταναλώσεως οινοπνευματωδών όσο και της επικίνδυνης ή επιβλαβούς καταναλώσεως τέτοιων ποτών, δεδομένου ότι όσοι επιδίδονται σε τέτοιου είδους κατανάλωση αγοράζουν ως επί το πλείστον φτηνά οινοπνευματώδη ποτά.
- 37 Υπενθυμίζεται, εξάλλου, ότι ένα περιοριστικό μέτρο μπορεί να κριθεί πρόσφορο στο πλαίσιο της προσπάθειας επιτεύξεως του επιδιωκόμενου σκοπού μόνον εφόσον ανταποκρίνεται πράγματι στην προσπάθεια αυτή κατά συνεπή και συστηματικό τρόπο (βλ., συναφώς, απόφαση Κακαβέτσος-Φραγκόπουλος, C-161/09, EU:C:2011:110, σκέψη 42, καθώς και, κατ' αναλογία, απόφαση Berlington Hungary κ.λπ., C-98/14, EU:C:2015:386, σκέψη 64).
- 38 Συναφώς, από τα στοιχεία της δικογραφίας που τέθηκαν υπόψη του Δικαστηρίου, καθώς και από τις παρατηρήσεις του Lord Advocate και τις αγορεύσεις κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση εντάσσεται σε μια ευρύτερη πολιτική της οποίας σκοπός είναι η καταπολέμηση των καταστρεπτικών συνεπειών του αλκοόλ. Συγκεκριμένα, η προβλεπόμενη από τη ρύθμιση αυτή επιβολή MPU αποτελεί μέτρο εντασσόμενο σε δέσμη 40 μέτρων που αποσκοπούν στη μείωση, κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, της καταναλώσεως αλκοόλ από τους κατοίκους της Σκωτίας συνολικά, ανεξαρτήτως του τρόπου ή του τρόπου καταναλώσεως.
- 39 Κατά συνέπεια, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική κανονιστική ρύθμιση κρίνεται πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.
- 40 Όσον αφορά το ζήτημα εάν η εν λόγω εθνική κανονιστική ρύθμιση υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την αποτελεσματική προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, υπενθυμίζεται ότι, εν προκειμένω, η ανάλυση του ζητήματος αυτού πρέπει επίσης να διενεργηθεί, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, με γνώμονα τους σκοπούς της ΚΓΠ και την εύρυθμη λειτουργία

της ΚΟΑ. Δεδομένου, ωστόσο, του ερωτήματος που εξετάστηκε εν προκειμένω, η ανάλυση αυτή πρέπει να διενεργηθεί βάσει της αρχής της αναλογικότητας στο πλαίσιο του άρθρου 36 ΣΛΕΕ και, συνεπώς, δεν πρέπει να πραγματοποιηθεί χωριστά.

- 41 Σημειωτέον, εξάλλου, ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση ή πρακτική δεν εμπίπτει στην παρέκκλιση του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, όταν η υγεία και η ζωή των ανθρώπων μπορούν να προστατευθούν κατά τρόπο εξίσου αποτελεσματικό με μέτρα λιγότερο περιοριστικά για το ενδοκοινοτικό εμπόριο (απόφαση Rosengren κ.λπ., C-170/04, EU:C:2007:313, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 42 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται ειδικά σε φορολογικό μέτρο, όπως είναι η αυξημένη φορολόγηση των οиноπνευματωδών ποτών, θεωρώντας ότι το μέτρο αυτό θα μπορούσε να συμβάλει εξίσου αποτελεσματικά με τον καθορισμό MPU στην επίτευξη του σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, περιορίζοντας λιγότερο την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Οι παρατηρήσεις, ωστόσο, που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν συμπίπτουν ως προς το ζήτημα αυτό.
- 43 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι, όπως ανέφερε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 143 των προτάσεων του, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντίκειται, καταρχήν, στην αυξημένη φορολόγηση των οиноπνευματωδών ποτών. Τα κράτη μέλη διατηρούν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως για να προβούν σε γενική αύξηση των ειδικών φόρων καταναλώσεως, προκειμένου, ιδίως, να επιδιώξουν την υλοποίηση ειδικών σκοπών δημόσιας υγείας.
- 44 Διαπιστώνεται, περαιτέρω, ότι μια φορολογική ρύθμιση αποτελεί σημαντικό και αποτελεσματικό μέσο για την καταπολέμηση της καταναλώσεως οиноπνευματωδών ποτών και, ως εκ τούτου, για την προστασία της δημόσιας υγείας. Η αύξηση της τιμής των ποτών αυτών μπορεί να επιδιωχθεί κατά τρόπο πρόσφορο με αύξηση της φορολογίας τους, καθώς η αύξηση του ειδικού φόρου καταναλώσεως θα συνεπαγόταν αργά ή γρήγορα αύξηση της τιμής λιανικής πώλησεως, χωρίς να θίγεται η ελευθερία καθορισμού των τιμών (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-216/98, EU:C:2000:571, σκέψη 31, και Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-197/08, EU:C:2010:111, σκέψη 52).
- 45 Διευκρινίζεται, συναφώς, ότι, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει ο Lord Advocate, το γεγονός ότι η παρατιθέμενη στην προηγούμενη σκέψη νομολογία αφορά προϊόντα καπνού δεν εμποδίζει την εφαρμογή της στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία αφορά το εμπόριο οиноπνευματωδών ποτών. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο εθνικών μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, και ανεξαρτήτως των ιδιαιτεροτήτων εκάστου προϊόντος, η αύξηση της τιμής των οиноπνευματωδών ποτών μπορεί να επιτευχθεί, όπως συμβαίνει με τα προϊόντα καπνού, με αύξηση της φορολογίας.
- 46 Φορολογικό μέτρο που συνίσταται σε αύξηση της φορολογίας των οиноπνευματωδών ποτών είναι πιθανό να αποδειχθεί λιγότερο περιοριστικό για το εμπόριο των προϊόντων αυτών εντός της Ένωσης σε σχέση με ένα μέτρο που συνίσταται στην επιβολή MPU. Συγκεκριμένα, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως, το δεύτερο αυτό μέτρο, σε αντίθεση με την αύξηση της φορολογίας των εν λόγω προϊόντων, περιορίζει κατά πολύ την ελευθερία των επιχειρήσεων όσον αφορά τον καθορισμό της τιμής λιανικής πώλησεως και, ως εκ τούτου, συνιστά σημαντικό εμπόδιο για την πρόσβαση στη βρετανική αγορά οиноπνευματωδών ποτών νομίμως διατιθέμενων στο εμπόριο σε άλλα κράτη μέλη, εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και για τον ελεύθερο ανταγωνισμό στην αγορά αυτή.
- 47 Τέλος, όσον αφορά το αν η θέσπιση MPU θα ήταν προτιμότερη αντί των φορολογικών μέτρων, επειδή αυτά δεν συμβάλλουν κατά τρόπο εξίσου αποτελεσματικό στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, τονίζεται ότι η αυξημένη φορολογία των οиноπνευματωδών ποτών συνεπάγεται γενική αύξηση των τιμών των ποτών αυτών, η οποία επηρεάζει τόσο εκείνους που καταναλώνουν αλκοόλ με μέτρο όσο και εκείνους που επιδίδονται σε επικίνδυνη ή επιβλαβή κατανάλωση, πλην όμως, όπως υπομνήσθηκε

στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου του διττού σκοπού της επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, τούτο δεν σημαίνει ότι η αυξημένη φορολογία είναι λιγότερο αποτελεσματική σε σχέση με το επιλεχθέν μέτρο.

- 48 Αντιθέτως, μάλιστα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 150 των προτάσεών του, υπό τις περιστάσεις αυτές, το γεγονός ότι το εναλλακτικό μέτρο της αυξημένης φορολογήσεως είναι ικανό να προσπορίσει πρόσθετα πλεονεκτήματα σε σχέση με την επιβολή MPU, συμβάλλοντας στην υλοποίηση του γενικού σκοπού της καταπολεμήσεως της καταχρήσεως του αλκοόλ, δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο απορρίψεως του μέτρου αυτού, αλλά, ουσιαστικά, ένα καθοριστικό στοιχείο που θα δικαιολογούσε μάλλον την επιλογή αυτού του μέτρου αντί της MPU.
- 49 Εναπόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο, ως το μόνο που διαθέτει όλα τα νομικά και πραγματικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την υπόθεση της κύριας δίκης της οποίας έχει επιληφθεί, να κρίνει εάν ένα άλλο μέτρο, πέραν του προβλεπόμενου στην επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η αυξημένη φορολογία των οινοπνευματωδών ποτών, είναι ικανό να προστατεύσει την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων κατά τρόπο εξίσου αποτελεσματικό όπως η ρύθμιση αυτή, όντας παράλληλα λιγότερο περιοριστικό για το εμπόριο των συγκεκριμένων προϊόντων εντός της Ένωσης.
- 50 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στο δεύτερο και στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 34 ΣΛΕΕ και 36 ΣΛΕΕ δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη τα οποία επιθυμούν να αυξήσουν την τιμή καταναλώσεως των οινοπνευματωδών προς τον σκοπό προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων να επιλέξουν ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, με την οποία επιβάλλεται MPU στη λιανική πώληση οινοπνευματωδών ποτών, αποκλείοντας ένα λιγότερο περιοριστικό για το εμπόριο και τον ανταγωνισμό εντός της Ένωσης μέτρο, όπως είναι η αύξηση των ειδικών φόρων καταναλώσεως. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει εάν τούτο συμβαίνει, κατόπιν εμπεριστατωμένης αναλύσεως όλων των στοιχείων που σχετίζονται με την υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί. Το γεγονός και μόνον ότι το δεύτερο αυτό μέτρο δύναται να αποφέρει πρόσθετα οφέλη και να εξυπηρετήσει κατά τρόπο ευρύτερο τον σκοπό της καταπολεμήσεως της καταχρήσεως του αλκοόλ δεν δικαιολογεί την απόρριψή του.

Επί του τέταρτου και του έκτου ερωτήματος

- 51 Με το τέταρτο και το έκτο ερώτημά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, διευκρινίσεις όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 36 ΣΛΕΕ σε σχέση με το εύρος του ελέγχου της αναλογικότητας που μπορεί να διενεργήσει το εν λόγω δικαστήριο όταν εξετάζει εάν η εθνική κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους σχετικούς με την προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου αυτού.
- 52 Επισημαίνεται ότι, κατά την παρατιθέμενη στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως νομολογία, εναπόκειται στα κράτη μέλη να αποφασίζουν για το επίπεδο προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, που επιθυμούν να διασφαλίζουν, λαμβάνοντας υπόψη τις επιταγές που απορρέουν από την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της Ένωσης.
- 53 Εφόσον μια απαγόρευση, όπως αυτή που απορρέει από την επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση, συνιστά παρέκκλιση από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, στις εθνικές αρχές εναπόκειται να αποδείξουν ότι η ρύθμιση αυτή ανταποκρίνεται στην αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή ότι είναι αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού που οι εθνικές αρχές επικαλούνται, καθώς και ότι ο σκοπός αυτός δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με την επιβολή απαγορεύσεων ή περιορισμών μικρότερης εκτάσεως ή που θα επηρέαζαν λιγότερο το εμπόριο εντός της Ένωσης (βλ., συναφώς, αποφάσεις *Franzén*, C-189/95, EU:C:1997:504, σκέψεις 75 και 76, καθώς και *Rosengren* κ.λπ., C-170/04, EU:C:2007:313, σκέψη 50).

- 54 Συναφώς, οι δικαιολογητικοί λόγοι που μπορούν να προβληθούν από το κράτος μέλος πρέπει να συνοδεύονται από κατάλληλες αποδείξεις ή από ανάλυση της καταλληλότητας και της αναλογικότητας του περιοριστικού μέτρου που έλαβε το κράτος αυτό, καθώς και από συγκεκριμένα στοιχεία που τεκμηριώνουν τα επιχειρήματά του (βλ., συναφώς, αποφάσεις Lindman, C-42/02, EU:C:2003:613, σκέψη 25· Επιτροπή κατά Βελγίου, C-227/06, EU:C:2008:160, σκέψη 63, και ANETT, C-456/10, EU:C:2012:241, σκέψη 50).
- 55 Σημειωτέον, ωστόσο, ότι το εν λόγω βάρος αποδείξεως δεν φθάνει μέχρι του σημείου να απαιτείται από τις εθνικές αρχές, σε περίπτωση που θεσπίζουν μέτρο όπως είναι η MPU, να αποδεικνύουν τεκμηριωμένα ότι κανένα άλλο πιθανό μέτρο δεν καθιστά δυνατή την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού υπό τους αυτούς όρους (βλ., συναφώς, απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-110/05, EU:C:2009:66, σκέψη 66).
- 56 Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο που καλείται να κρίνει τη νομιμότητα της οικείας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως να ελέγξει το βάσιμο των προσκομισθέντων από τις αρμόδιες εθνικές αρχές αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να διαπιστώσει εάν η ρύθμιση αυτή είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας. Βάσει των αποδεικτικών αυτών στοιχείων, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει, ειδικότερα, να εξετάσει κατά τρόπο αντικειμενικό εάν από τα προσκομισθέντα από το οικείο κράτος μέλος αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει βασίμως ότι τα επιλεχθέντα μέτρα είναι κατάλληλα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, καθώς και εάν οι σκοποί αυτοί μπορούν να επιτευχθούν με μέτρα λιγότερο περιοριστικά για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.
- 57 Εν προκειμένω, στο πλαίσιο μιας τέτοιας εξετάσεως, το αιτούν δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη την ενδεχόμενη ύπαρξη επιστημονικών αμφιβολιών όσον αφορά τις συγκεκριμένες και πραγματικές συνέπειες ενός μέτρου, όπως η MPU, στην κατανάλωση αλκοόλ, μέτρου το οποίο κατατείνει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 85 των προτάσεών του, το γεγονός ότι, κατά την εθνική κανονιστική ρύθμιση, ο καθορισμός MPU παύει εντός εξαετίας από την έναρξη ισχύος του διατάγματος περί MPU, εκτός εάν το Σκωτικό Κοινοβούλιο αποφασίσει τη διατήρησή του, αποτελεί στοιχείο που το αιτούν δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη του.
- 58 Το εν λόγω δικαστήριο πρέπει επίσης να αξιολογήσει τη φύση και το εύρος του περιορισμού της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων ο οποίος απορρέει από μέτρο όπως η MPU, στο πλαίσιο της συγκρίσεως του μέτρου αυτού με άλλα πιθανά μέτρα που επηρεάζουν λιγότερο το εμπόριο στο εσωτερικό της Ένωσης, καθώς και την επίπτωση ενός τέτοιου μέτρου στην εύρυθμη λειτουργία της ΚΟΑ, η αξιολόγηση δε αυτή είναι απολύτως συνυφασμένη με τον έλεγχο της αναλογικότητας.
- 59 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο, όταν εξετάζει εάν η εθνική κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους σχετικούς με την προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, οφείλει να εξετάσει κατά τρόπο αντικειμενικό εάν από τα προσκομισθέντα από το οικείο κράτος μέλος αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει βασίμως ότι τα επιλεχθέντα μέτρα είναι κατάλληλα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, καθώς και εάν οι σκοποί αυτοί μπορούν να επιτευχθούν με μέτρα λιγότερο περιοριστικά για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και την ΚΟΑ.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 60 Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ο έλεγχος της αναλογικότητας εθνικού μέτρου όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη περιορίζεται στις πληροφορίες, στα αποδεικτικά στοιχεία ή στα λοιπά έγγραφα που είχε στη διάθεσή του ο εθνικός νομοθέτης κατά τον χρόνο θεσπίσεως του μέτρου αυτού.

- 61 Το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει τη διαφωνία μεταξύ των διαδίκων της κύριας δίκης όσον αφορά το χρονικό σημείο εκτιμήσεως της νομιμότητας του επίμαχου εθνικού μέτρου. Συγκεκριμένα, αμφιβάλλει όσον αφορά τα έγγραφα και τα αποδεικτικά στοιχεία που πρέπει να εξετάσει κατά τον έλεγχο της δικαιολογήσεως του μέτρου αυτού βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο έχει σήμερα στη διάθεσή του νέες μελέτες οι οποίες δεν είχαν εξεταστεί από τον εθνικό νομοθέτη κατά τη θέσπιση του εν λόγω μέτρου.
- 62 Τονίζεται εξαρχής ότι οι απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να τηρούνται κατά πάντα κρίσιμο χρόνο, είτε ο χρόνος αυτός είναι ο χρόνος της θεσπίσεως ενός μέτρου, της ενάρξεως της ισχύος του ή της εφαρμογής του στη συγκεκριμένη περίπτωση (απόφαση *Seymour-Smith και Perez*, C-167/97, EU:C:1999:60, σκέψη 45).
- 63 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι το εθνικό δικαστήριο καλείται να εξετάσει τη νομιμότητα της επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως έναντι του δικαίου της Ένωσης, χωρίς αυτή να έχει τεθεί σε ισχύ στην εσωτερική έννομη τάξη. Επομένως, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει τη συμβατότητα της εν λόγω ρυθμίσεως με το δίκαιο της Ένωσης κατά τον χρόνο της αποφάσεώς του.
- 64 Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη του κάθε πληροφορία, κάθε αποδεικτικό στοιχείο και κάθε άλλο έγγραφο που έχει περιέλθει σε γνώση του, υπό τους όρους που προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Η εξέταση αυτή είναι επιβεβλημένη κατά μείζονα λόγο σε περίπτωση που, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, φαίνεται να υπάρχουν επιστημονικές αμφιβολίες όσον αφορά τις πραγματικές συνέπειες των μέτρων που προβλέπονται από την εθνική κανονιστική ρύθμιση, της οποίας τη νομιμότητα καλείται να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.
- 65 Επομένως, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ο έλεγχος της αναλογικότητας εθνικού μέτρου όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη δεν περιορίζεται μόνο στις πληροφορίες, στα αποδεικτικά στοιχεία ή στα λοιπά έγγραφα που είχε στη διάθεσή του ο εθνικός νομοθέτης κατά τον χρόνο θεσπίσεως του μέτρου αυτού. Υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, ο έλεγχος της συμβατότητας του εν λόγω μέτρου με το δίκαιο της Ένωσης διενεργείται βάσει πληροφοριών, αποδεικτικών στοιχείων ή άλλων εγγράφων που διαθέτει το εθνικό δικαστήριο, υπό τους όρους που προβλέπει το οικείο εθνικό δίκαιο, κατά τον χρόνο της αποφάσεώς του.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 66 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Ο κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) 922/72, (ΕΟΚ) 234/79, (ΕΚ) 1037/2001 και (ΕΚ) 1234/2007 του Συμβουλίου, δεν αντίκειται στην επιβολή εθνικού μέτρου όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, με το οποίο επιβάλλεται κατώτατη τιμή ανά μονάδα οινοπνεύματος για τη λιανική πώληση οίνου, υπό την προϋπόθεση ότι το μέτρο αυτό είναι πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και ότι, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής

και της εύρυθμης λειτουργίας της κοινής οργάνωσης των γεωργικών αγορών, δεν υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

- 2) Τα άρθρα 34 ΣΛΕΕ και 36 ΣΛΕΕ δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη τα οποία επιθυμούν να αυξήσουν την τιμή των οινοπνευματωδών ποτών προς προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων να επιλέξουν ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, με την οποία επιβάλλεται κατώτατη τιμή ανά μονάδα οινοπνεύματος στη λιανική πώληση οινοπνευματωδών ποτών, αποκλείοντας ένα λιγότερο περιοριστικό για το εμπόριο και τον ανταγωνισμό εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέτρο, όπως είναι η αύξηση των ειδικών φόρων καταναλώσεως. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει εάν τούτο συμβαίνει, κατόπιν εμπειριστατωμένης αναλύσεως όλων των στοιχείων που σχετίζονται με την υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί. Το γεγονός ότι το δεύτερο αυτό μέτρο δύναται να αποφέρει πρόσθετα οφέλη και να εξυπηρετήσει κατά τρόπο ευρύτερο τον σκοπό της καταπολεμήσεως της καταχρήσεως του αλκοόλ δεν συνιστά επαρκή λόγο για την απόρριψή του.
- 3) Το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο, όταν εξετάζει εάν η εθνική κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους σχετικούς με την προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, οφείλει να εξετάσει κατά τρόπο αντικειμενικό εάν από τα προσκομισθέντα από το οικείο κράτος μέλος αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει βασίμως ότι τα επιλεχθέντα μέτρα είναι κατάλληλα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, καθώς και εάν οι σκοποί αυτοί μπορούν να επιτευχθούν με μέτρα λιγότερο περιοριστικά για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και την κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών.
- 4) Το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ο έλεγχος της αναλογικότητας εθνικού μέτρου όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη δεν περιορίζεται μόνο στις πληροφορίες, στα αποδεικτικά στοιχεία ή στα λοιπά έγγραφα που είχε στη διάθεσή του ο εθνικός νομοθέτης κατά τη θέσπιση του μέτρου αυτού. Υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, ο έλεγχος της συμβατότητας του εν λόγω μέτρου με το δίκαιο της Ένωσης διενεργείται βάσει πληροφοριών, αποδεικτικών στοιχείων ή άλλων εγγράφων που διαθέτει το εθνικό δικαστήριο, υπό τους όρους που προβλέπει το οικείο εθνικό δίκαιο, κατά τον χρόνο της αποφάσεώς του.

(υπογραφές)